

Н. Лужецька,

здобувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
ОРИДУ НАДУ при Президентіві України

СУЧАСНИЙ СТАН БОРТЬБИ З НАРКОМАНІЄЮ: МЕДИЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Актуальність розгляду проблемних питань боротьби з поширенням наркоманії є надзвичайно важливим з огляду на те, що вживання наркотичних засобів та психотропних речовин приводить до погіршення здоров'я нації і підвищення рівня захворюваності населення на особливо небезпечні хвороби, зокрема ВІЛ-інфекції/СНІД, туберкульоз, а також до загострення соціальних проблем (жорстоке та недбале ставлення до дітей, збільшення кількості дорожньо-транспортних пригод, нещасних випадків на виробництві, зниження продуктивності праці). За оцінками експертів, в Україні споживачами ін'єкційних наркотиків є близько 332 500 (278 000—387 000) осіб [1]. Показник поширеності ВІЛ у цій групі сягає 21,5 %.

В останні роки спостерігається швидке зростання наркоманії та її омолодження. У коло споживачів наркотиків втягується досить значна кількість молоді та підлітків. Наркоманія — це хворобливий психічний стан, зумовлений систематичним вживанням у немедичних цілях шляхом ковтання, вдихання або ін'єкцій деяких лікарських або інших речовин (природних або штучних), що супроводжується звиканням і непереборним потягом до постійного поновлення їх прийому з метою отримання специфічних переживань, різних біо- і психотропних ефектів, а також для полегшення психічного або фізичного стану за їх відсутності. У цьому разі визначається зміна поведінки і особистості споживача. Всі різновиди наркоманії об'єднані загальними причинами появи розвитку, перебігу і наслідку. Слово «наркоманія» походить від грецьких слів *narke* — заціпеніння, сон, і *mania* — божевілля, пристрасть, потяг. У цих термі-

нах є коротке пояснення стану, до якого потрапляє той, хто приймає наркотики, а також наслідки їх прийому.

Проблема глобального поширення наркоманії є однією з найгостріших у системі забезпечення національної безпеки держави.

Високий рівень сучасного поширення наркоманії зумовлює у сучасних заходах протидії новітніх засобів правового, медичного, організаційного, економічного, педагогічного та психологічного характеру.

Питанням боротьби з наркоманією в сучасних умовах були присвячені праці вчених-юристів Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. О. Глушкова, А. П. Закалюка, О. В. Козаченка, М. І. Мельника, Н. А. Мірошніченко, А. А. Музики, М. І. Панова, О. І. Рощина, В. І. Шакуна, науковців медичного профілю В. С. Бітенського, О. І. Мінко, А. М. Вієвського, С. В. Дворяка та ін.

Мета даної статті — проаналізувати правові та медичні аспекти сучасного стану боротьби з наркоманією в Україні.

Сьогодні наркоманія є світовою проблемою, вона присутня на всіх континентах і демонструє тенденцію до неухитного зростання. Небезпечність проявів наркоманії (токсикоманії) полягає в тому, що вона дуже швидко і безповоротно руйнує фізичне і моральне здоров'я людини: смерть здебільшого настає через кілька років (іноді місяців) інтенсивного вживання засобів, але цьому передують деградація особи, відмова від суспільно корисної праці, психічна нестійкість, порушення статевої сфери, втрата пам'яті, тероризування рідних і знайомих тощо. Крім того, наркоманія тісно пов'язана із злочинністю, адже

вона є однією з найтяжчих складових фонових явищ.

Взаємозалежність наркоманії і злочинності неминуче виявляється у протиправних діях наркоманів:

— злочинах, які вони вчиняють під безпосереднім впливом наркотиків (психотропних речовин) на організм вбивства, тілесні ушкодження, хуліганство тощо;

— злочинах з метою заволодіння наркотиками або грошима для їх придбання — крадіжки, грабїж, розбїй;

— діях, пов'язаних з розповсюдженням наркотиків.

Немедичне вживання наркотиків призводить до численних самогубств, побутового і виробничого травматизму, безпосередньої смерті від надмірності доз вживаних засобів, від якого щорічно гинуть до 900 осіб. Багато наркоманів, що вживають опіати, хворі на гепатит, значна кількість на СНІД і сифіліс.

Група експертів ВООЗ визначила наркоманію як «стан епізодичного або хронічного отруєння, викликаний багаторазовим введенням наркотика» [2].

Комітет експертів ВООЗ розрізняє в наркоманії як хворобі два стани — залежність та звикання.

Психічна залежність — це форма взаємовідносин між наркотиком і особистістю, і ці взаємовідносини залежать як від специфічності ефекту наркотика, так і від потреб особистості, котрі цей наркотик задовольняє. Чим швидше наркотик задовольняє ці потреби та викликає очікуваний емоційний стан, тим складніше перебороти звичку вживання цього наркотика. В умовах сильної психічної залежності позитивний психологічний стан особистості залежить тільки від того, чи є наркотик під рукою. Врешті-решт він стає необхідною умовою нормального стану особистості. У випадку відсутності наркотика людина страждає, і щоб виправити настрій або поліпшити стан, наркоман намагається знайти його за будь-яку ціну. Відсутність наркотика, до якого людина звикла і від якого стала психологічно залежною, може найдраматичнішим чином вплинути на все його життя. Пот-

реба в наркотиках стає найголовнішою в житті наркомана, він перестає виконувати свої обов'язки, кидає сім'ю і друзів, концентруючи всі свої інтереси на добуванні та вживанні наркотиків. Психічна залежність, згадки про приємні відчуття є головними факторами, пов'язаними з хронічним отруєнням психотропними наркотиками, а в окремих випадках ці фактори можуть бути єдиними.

Фізична залежність — це стан адаптації, який виражається в явних порушеннях фізіології у випадку припинення вживання наркотиків. Це явище перебуває в безпосередньому зв'язку з фармакологічною дією наркотика на живу клітину. Класичною ознакою виникнення фізичної залежності є поява абстинентного синдрому, який фактично свідчить про «наркотичний голод». Абстинентний синдром характеризується низкою проявів у психічній та фізичній сферах, специфічних для кожного окремого виду наркотика. Цей стан полегшується або зникає після введення того самого наркотика або речовини, яка має такі ж психофармакологічні властивості.

Звикання — толерантність є адаптаційним станом, проявляється в зниженні інтенсивності реакції організму на ту саму кількість наркотика, або виникає потреба в збільшенні дози для досягнення ефекту, котрий раніше досягався при дії меншої кількості того самого наркотика.

Залежність характеризують:

- сильне бажання або непереборна потреба (нав'язливий стан) подальшого прийому наркотика, а також спроби отримати його за будь-яку ціну;
- тенденція збільшення дозування через розвиток залежності;
- психічна (психологічна або емоційна) залежність від ефекту наркотика;
- згубні наслідки для особистості і суспільства.

Звикання характеризують:

- бажання подальшого прийому наркотика з метою поліпшення настрою;
- незначна тенденція (або її відсутність) до збільшення дозування;
- деякий ступінь психічної залежності від ефекту наркотика, але відсутність

фізичної залежності (відсутність абстинентного синдрому);

- негативні наслідки стосуються тільки особистості наркомана.

Усі наркотики за походженням можна розділити на дві групи — природні і синтетичні. Що ж таке наркотик? Наркотиком вважається кожна речовина рослинного чи синтетичного походження, яка при введенні в організм може змінити одну чи декілька функцій та внаслідок багаторазового вживання призвести до психічної або фізичної залежності.

Відчути дію наркотику і не втягнутись неможливо. У переважній більшості випадків лікування наркоманії зводиться до госпіталізації хворого, позбавлення його можливості приймати наркотики, проведення дезінтоксикаційної і загально зміцнювальної терапії. Перераховані заходи зменшують прояви абстинентного синдрому, руйнують фізичну залежність. Однак психічна залежність, що відіграє в розвитку наркоманії найважливішу роль, залишається поза досяжністю для існуючих сьогодні психотерапевтичних заходів, побудованих відповідно до традиційного психіатричного підходу.

Сформована в медицині (психіатрія і клінічна психологія) традиція зв'язувати вживання наркотиків і зловживання ними з якими-небудь психопатологічними процесами в індивідуумах лише консервує наркотичну проблему [3].

Викликання у хворого відрази до прийнятого засобу, коли він знаходиться в стані гіпнозу і під час вироблення негативного рефлексу на речовину, якою зловживає, виявляється малопродуктивним методом руйнування психічної залежності. Таким чином, чисто медичний підхід до наркоманії виявляється неефективним ні в плані лікування і реабілітації, ні тим більше в плані профілактики.

Тому ефективну протидію розповсюдженню вживання наркотиків може забезпечити лише комплексний підхід, в якому має бути поєднано вирішення двох головних проблем: з одного боку, забезпечення належного рівня законо-

давчого регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, а з другого — створення ефективної системи протидії розповсюдженню наркоманії.

Новітня державна політика України щодо запобігання та протидії наркотикам активно формується та втілюється в низці нещодавно прийнятих нормативно-правових актів:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2011–2015 роки та плани заходів щодо її виконання.

2. Концепція створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотиків, психотропних речовин і прекурсорів.

3. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року.

Зокрема, стратегія визначає сутність та сучасні напрями державної політики щодо наркотиків, що формується на засадах інтегрованого і збалансованого підходу до зменшення обсягу пропонування наркотиків, що знаходяться в незаконному обігу, та зниження попиту на них, подолання наркоманії як небезпечного соціального явища. Ситуація, що склалася сьогодні у сфері обігу наркотиків, спричинена загальним високим рівнем вживання їх особами не за медичним призначенням, що становить 33 особи на 10 тис. населення (у 2003 році — 21 особа); активізацією діяльності міжнародних наркосиндикатів та здійснення транзитного переміщення наркотиків територією України.

У нашому суспільстві до останнього часу надавали перевагу силовим стереотипам розв'язання проблеми, пов'язаної з вживанням наркотиків, що негативно позначалося на правах хворих людей. Саме цим, зокрема, зумовлена наявність проблем, пов'язаних із забезпеченням доступу пацієнтів до наркотичних лікарських засобів, проявами в суспільстві стигматизації та дискримінації наркоспоживачів, особливо ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, а також тенденцією підміни протидії наркозлочинності

боротьбою із споживачами наркотиків. Мова йде про осіб, засуджених за зберігання наркотиків без мети збуту.

У чинному Кримінальному кодексі України незаконному обігу наркотиків присвячений цілий розділ XIII [4], проте ми розглянемо дві статті (ст. ст. 307 та 309 КК). В їх назвах присутні схожі дії: «незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів». Різниця між ними полягає в меті, в ст. 307 КК присутня мета збуту, а в ст. 309 КК мети збуту не має, а також вони відрізняються за об'єктивною стороною — в ст. 307 КК є додаткова дія — збут. Відповідно, відрізняються і санкції цих статей: за ст. 307 КК — покарання від 4 до 12 років позбавлення волі, а за ст. 309 КК покарання від штрафу до 8 років позбавлення волі.

Родовим об'єктом злочинів, передбачених ст. ст. 307 і 309 КК, є здоров'я населення. Безпосереднім об'єктом цих злочинів є правовий режим обігу наркотичних засобів, психотропних речовин.

Предметом злочинів, передбачених ст. ст. 307 і 309 КК, виступають наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги.

Наркотичні засоби — це включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. До них належать, зокрема, гашиш, марихуана, опій, кокаїн. Зловживання наркотичними засобами призводить до захворювання на наркоманію.

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі — Перелік) згрупований у списку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених у таблиці I–IV згідно із законодавством України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Перелік затверджує Кабінет Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я і публікують офіційні друковані видання

[5]. Обіг зазначених засобів і речовин (у т.ч. прекурсорів, включених до списку № 1 таблиці IV Переліку) на території України дозволяється лише з метою застосування у медичній практиці або для науково-дослідної роботи, експертної чи оперативно-розшукової діяльності, або з навчальною метою в порядку, встановленому законодавством.

Предметом злочину переважно виступають такі наркотичні засоби: солома макова, марихуана, опій, гашиш, морфій, кокаїн, героїн. Гашиш — відділена смола, очищена чи неочищена, яку одержують з рослин роду *Cannabis*. Найчастіше зустрічається у вигляді спеціально приготованої суміші відділеної смоли, пилку рослин та подрібнених верхівок рослин каннабіс з різними наповнювачами (це можуть бути паста, плитки, кульки, таблетки тощо). Екстракти каннабісу — засоби, одержані з каннабісу або його смоли шляхом екстрагування будь-якими розчинниками. Макова солома — всі частини, цілі чи подрібнені (за винятком дозрілого насіння), рослини виду мак снотворний, зібрані яким завгодно способом, що містять наркотично активні алкалоїди опію. Марихуана — цілі або різного ступеня подрібнення верхівки рослин каннабіс з квітками, залишками стебла чи плодами (за винятком центрального стебла, насіння та листя, якщо вони не супроводжуються верхівками) або окремі їх частини (квітки, пилки), з яких не була виділена смола і які містять тетрагідроканнабінолі. Опій — сік снотворного маку, що згорнувся. Опій ацетальований — засіб, що отримують шляхом ацетилювання опію або екстракційного опію, який містить у своєму складі крім алкалоїдів опію моноацетилморфін, діацетилморфін, ацетилкодеїн чи їх суміш. Опій екстракційний (екстракт макової соломи, концентрат макової соломи) — засіб, що отримують із макової соломи шляхом виділення (екстракції) наркотично активних алкалоїдів за допомогою води або органічних розчинників; може зустрічатися в рідкому, смолоподібному або твердому стані. Рослина роду коноплі. Морфій — виго-

товлений з опію препарат, який являє собою безколірні кристали, що погано розчиняються у воді. Героїн — дуже сильний наркотик, що виготовляється з морфії; у 10 разів сильніший за морфій і у 20 — за опій. Кокаїн — дрібні кристали білого кольору, отримані з листя однієї з південноамериканських рослин (кокаїновий кущ). Кока лист — лист кокаїнового куща, за винятком листя, з якого видалено весь екгонін, кокаїн та інші наркотичні активні алкалоїди.

Психотропні речовини — це включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та чинити депресивний або стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоцій, або мислення, чи поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. До них належать, наприклад, ЛСД, мескалін, тетрагідроаннабінол. Зловживання психотропними речовинами спричиняє захворювання на токсикоманію. До наркотичних засобів і психотропних речовин належить значна кількість лікарських препаратів. Під час проведення досліджень по створенню нового фармацевтичного препарату, як правило, визначається і вивчається низка продуктів, що мають подібні властивості, але дещо відрізняються за своєю молекулярною структурою. Це так звані аналоги.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин — це заборонені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного походження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні до хімічної структури і властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію котрих ці речовини відтворюють.

Наркотичні засоби і психотропні речовини, за обігом яких встановлено національний і міжнародний контроль, визначаються за міжнародними назвами та хімічними формулами. Водночас їхні аналоги, які мають подібні властивості, не затверджуються як наркотичні засоби чи психотропні речовини міжнарод-

ними конвенціями ООН і не використовуються в торгівлі. А тому в багатьох випадках дії з ними не контролюються ані національним законодавством, ані міжнародними договорами у сфері боротьби з розповсюдженням наркотиків. На території України заборонено обіг аналогів наркотичних засобів або психотропних речовин.

Прекурсори — це речовини та їх солі, що використовуються при виробництві, виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку (зокрема, етиловий ефір, ацетон, ефедрин; ангідрид оцтової кислоти, соляна і сірчана кислоти).

Об'єктивна сторона злочину ст. 307 КК описана як вичерпний перелік альтернативних форм злочинної поведінки, а саме незаконні: 1) виробництво; 2) виготовлення; 3) придбання; 4) зберігання; 5) перевезення; 6) пересилання; 7) незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин — це дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів та/або психотропних речовин із хімічних речовин та/або рослин [6].

Оскільки обіг аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин на території України взагалі заборонено, тобто не існує їх законного виробництва, виготовлення тощо, то недоречним здається згадування у ст. 307 КК про незаконні дії з ними.

Під виробництвом і виготовленням наркотичних засобів або психотропних речовин слід розуміти не сам технологічний процес, а отримання готового для вживання засобу (речовини), що має здатність привести у стан ейфорії, наркотичного чи токсичного сп'яніння, зняти абстинентний синдром. Сам же процес виробництва (виготовлення) наркотиків слід розцінювати як замах на вчинення цього злочину, а придбання, наприклад, фармацевтичних препаратів, що містять наркотичні субстанції (але не віднесені до наркотичних засобів чи психотропних речовин), для їх

наступної переробки — як готування до злочину.

Придбання наркотичних засобів або психотропних речовин — це їх купівля, отримання в обмін на інші товари і речі, у вигляді позички, дарунка, нагороди, сплати боргу, привласнення знайденого, збирання (лише щодо наркотиків) дикоростучих конопель і маку (їх частин), а також післяжнивних залишків неохоронюваних посівів наркотиковмісних рослин, відходів виробництва, які містять наркотичні речовини, тощо. Отже, придбання зазначених предметів може бути як сплатним, так і безплатним,

Зберігання — це будь-які умисні дії, пов'язані з незаконним перебуванням наркотичних засобів або психотропних речовин у володінні винної особи. При цьому не має значення тривалість зберігання і те, таємно чи відкрито і в якому саме місці зберігаються ці засоби чи речовини. Зберігання наркотичних засобів або психотропних речовин належить до триваючих злочинів.

Під незаконним збутом розуміються будь-які способи сплатного чи безплатного розповсюдження наркотичних засобів або психотропних речовин серед невизначеного кола осіб (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, позичання, за певних умов — введення наркотику чи психотропної речовини його володільцем іншій особі шляхом ін'єкцій, пригощання цигарками, які містять наркотик, тощо). Незаконний збут передбачає відчуження цих засобів чи речовин іншій особі, яка може розпоряджатися ними (або їх частиною) як своїм майном.

Якщо наркотичний засіб чи психотропна речовина були виготовлені для збуту, а особа не встигла здійснити останнє, вона має нести відповідальність за виготовлення з метою збуту наркотичного засобу чи психотропної речовини. Одночасне виготовлення наркотиків для себе і для збуту охоплюється ст. 307 КК, якщо їх предметом є один і той же наркотичний засіб (психотропна речовина). Якщо ж один вид наркотичного засобу (психотропної речовини) виготовляється для збуту, а інший — для особистого вживання, має місце сукуп-

ність злочинів, передбачених ст. ст. 307 і 309 КК.

Суб'єктом злочинів, передбачених ст. ст. 307, 309 КК, може бути будь-яка осудна або обмежено осудна особа, яка досягла 16 років.

Суб'єктивна сторона злочинів ст. ст. 307 і 309 КК характеризується прямим умислом. У ст. 307 КК додатковою ознакою є мета збуту при виробництві, виготовленні, придбанні, зберіганні, перевезенні чи пересиланні особою наркотичних засобів або психотропних речовин. Про умисел на збут наркотичних засобів або психотропних речовин можуть свідчити як відповідна домовленість з особою, яка придбала чи виготовила ці засоби або речовини, так і сукупність інших обставин: їх великий або особливо великий розмір, упаковка та розфасовка, наявність сировини для їх виготовлення тощо. А за ст. 309 КК встановлення мети збуту не потрібно, тому що частіше за все особа виробляє, виготовляє, придбає, зберігає, перевозить наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги для себе.

Кваліфікуючими ознаками злочину є вчинення його: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб; 3) особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених ст. ст. 308–310, 312, 314, 315, 317 КК; 4) із залученням неповнолітнього; 5) щодо наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у великих розмірах; 6) щодо особливо небезпечних наркотичних засобів або психотропних речовин, а також 7) збут наркотичних засобів чи психотропних речовин у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян; 8) збут чи передача цих засобів або речовин у місця позбавлення волі (ч. 2 ст. 307).

А особливо кваліфікуючими ознаками — вчинення його: 1) організованою групою; 2) щодо наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в особливо великих розмірах; 3) із залученням малолітнього або щодо малолітнього.

Неповнолітній у складі цього злочину — є особа у віці до 18 років, а малолітній — це особа, якій не виповнилося 14 років.

Під місцями, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, розуміються школи, училища, коледжі, технікуми, вищі навчальні заклади, стадіони, палаци спорту або культури, театри, кінотеатри, зали й майданчики для дискотек та естрадних виступів тощо.

Під ішими місцями масового перебування громадян розуміються вокзали, пристані, місця масового відпочинку — багатолюдні пляжі, парки, ринки тощо.

Частина 4 ст. 307 КК передбачає спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, передбачене ч. 1 ст. 307. Таке звільнення застосовується за сукупності умов, а саме, якщо особа: 1) добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги; 2) вказала джерело їх придбання; 3) сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом.

Частина 4 ст. 309 КК передбачає спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності винної особи. Умовами такого звільнення є: 1) добровільний характер звернення особи до лікувального закладу (зокрема, вимагається, щоб таке звернення не було пов'язано з викриттям у вчиненні злочину); 2) початок лікування особи від наркоманії. Особа визнається такою, що розпочала лікування від наркоманії, як у тих випадках, коли її поміщено в стаціонарний лікувальний заклад, так і тоді, коли особа почала лікуватися амбулаторно, а також коли вона поставлена на чергу для госпіталізації. Дія заохочувальної норми має поширюватись і на випадки, коли йдеться про токсикоманів.

За даними статистики, протягом останніх 5 років середньорічне число засуджених за ст. 307 КК становила 5 тис.

осіб, за ст. 309 КК — 15 тис. осіб. Таким чином, кожен десятий засуджений в Україні злочинець відбуває покарання у вигляді позбавлення волі за зберігання наркотиків без мети збуту. Тобто всі ці люди фактично засуджені за вживання наркотиків, але оскільки саме по собі їх незаконне (тобто без призначення лікаря) вживання не карається, наркоманів притягують до кримінальної відповідальності за зберігання наркотиків. Адже в переважній більшості випадків для того, щоб вжити наркотик, його потрібно придбати, і цих кількох секунд правоохоронцям цілком достатньо, щоб кваліфікувати діяння як незаконне зберігання. Тобто суспільство карає хворих людей, яких потрібно не карати, а лікувати. Можливі різні шляхи декриміналізації. При розробці законодавства про кримінальні проступки необхідно підняти питання про те, щоб за вчинення нетяжких злочинів, пов'язаних з наркотиками, призначався адміністративний вплив, тобто декриміналізація окремих статей Кримінального кодексу України і внесення відповідних змін до законодавства із збереженням за цими діяннями статусу правопорушення. Ці дії слід кваліфікувати як кримінальний проступок, за який будуть передбачені виключно штрафні санкції. Однак у будь-якому випадку ці дії не будуть тягнути за собою судимості, яка може перешкодити людині у всіх життєвих аспектах, у т. ч. в отриманні роботи.

Є ще варіант, для реалізації якого не знадобиться навіть відволікати від більш важливих справ законодавчий корпус країни. Як відомо, у Кодексі України про адміністративні правопорушення є ст. 44 з дуже схожою назвою: «Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах». Нею передбачені санкції у вигляді штрафу від 425 до 850 грн, громадських робіт від 20 до 60 годин або адміністративного арешту на строк до 15 діб.

Все питання у тому, яка саме кількість знайдених при людині наркотиків вважається невеликим. Існує наказ

Міністерства охорони здоров'я України № 188 від 01.08.2000 р., яким і затверджені обсяги наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Так, наприклад, «стеля» невеликої кількості героїну встановлена на позначці 0,005 г, ацетильованого опію — теж 0,005 г, настійки каннабісу — 0,3 г, смоли каннабісу — 0,5 г, каннабісу у вигляді подрібнених частин конопель — 50 г. Свої нормативи передбачені і для кокаїну, метадону, морфіну, трамадолу і ще десятка заборонених у вільному обігу субстанцій.

З урахуванням того, що ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах [7], відповідальність за ч. 1 ст. 309 КК настає в разі вчинення зазначених у цій частині незаконних дій з наркотичними засобами або психотропними речовинами у розмірах, які становлять величину між верхньою межею невеликих розмірів і нижньою межею великих розмірів.

Якщо розробити нові стандарти встановлення невеликих, великих, особливо великих розмірів наркотиків у напрямі підвищення їх порогової кількості, багато тисяч людей залишаться за бортом кримінального переслідування, що, втім, аж ніяк не звільнить їх від адміністративної відповідальності за згубну пристрасть до наркотиків.

Коментуючи дане питання необхідно додатково додати ще й значний розмір, величину між верхньою межею невеликих розмірів і нижньою межею великих розмірів, це дасть можливість відмежувати злочин від адміністративного проступка. Тоді невеликий розмір піде до адміністративного проступка, а значний, великий і особливо великий розмір до кримінального правопорушення (кримінального проступку та злочину).

Декриміналізацію не треба прирівнювати до легалізації. Купляти і зберігати наркотики для особистого вживання ка-

тегорично заборонено, адже дозволивши зберігання деяких видів наркотичних речовин, наприклад марихуани, держава автоматично дозволить їх вживання. Погодитися з цим важко, оскільки турбота про здоров'я нації повинна стояти на першому місці.

При цьому депеналізація не розглядається як самодостатній захід, оскільки проблеми наркоманії не розв'язує. Одночасно з депеналізацією повинна бути посилена профілактична діяльність, підвищена ефективність лікування та реабілітації наркозалежних.

Досягнення ефективних позитивних змін у динаміці розвитку наркоситуації в Україні, посилення тенденції до зниження попиту на наркотики, що знаходяться в незаконному обігу, за рахунок поліпшення профілактичних і лікувально-реабілітаційних заходів, у тому числі впорядкування впровадження програм замісної терапії.

Удосконалення порядку віднесення речовин до наркотичних, розроблення і виконання програм запобігання поверненню до зловживання наркотиками та можливим рецидивам кримінальної поведінки осіб, які відбувають покарання і звільняються з місць відбування покарання, дадуть змогу зменшити кількість суб'єктів ін'єкційної наркоманії на 20 відсотків та відповідно обмежити поширення ВІЛ-інфекції. А зниження обсягу порогових послуг і впровадження ранньої діагностики наркоспоживання сприятимуть зниженню смертності від передозування на 30 відсотків.

Ключові слова: наркоманія, здоров'я нації, боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

У статті в медичному та правовому аспектах розглядаються проблеми сучасного стану боротьби з наркоманією, загальносоціальні та спеціально-кримінологічні аспекти протидії наркоманії в Україні.

В статті в медичному та правовому аспектах розглядаються про-

блемы современного состояния борьбы с наркоманией, общесоциальные и специально-криминологические аспекты противодействия наркомании в Украине.

In an article in the medical and legal aspects there are considered the problems of the current state of antidrug effort, general social and special-criminological aspects specifically against drug addiction in Ukraine.

Література

1. Український центр профілактики і боротьби зі СНІДом Міністерства охорони здоров'я України, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Об'єднана програма Організації Об'єднаних Націй з ВІЛ/СНІД, Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні. Національна оцінка ситуації з ВІЛ/СНІДом в Україні за 2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unaids.org.ua/uk/situation>.

2. Словарь терминов, относящихся к алкоголю, наркотикам и другим психоак-

тивным средствам. — М. : ВОЗ, 1994. — С. 43.

3. Пятницкая И. Н. Наркомании / И. Н. Пятницкая. — М. : Медицина, 1994. — С. 40–41.

4. Уголовный Кодекс Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 18. — Ст. 953.

6. Постанова № 4 Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 16) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (від 07.12.1984 р. № 8073-Х (ред. станом на 23.10.2013) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.